

Oponentský posudek diplomové práce **Barbory Pavlíčkové**

Kategorie posesivity v češtině a ruštině (2006).

Práce je trochu nepřesně nazvána Kategorie posesivity: není jasné, zdali jde o kategorii obsahovou nebo výrazovou. Cílem práce není pojmový rozbor kategorie posesivity jakožto kategorie obsahové, významové, logicko-sémantické, ale především popis a konfrontace prostředků vyjádření. Posesivnost je důležitý pojem morfologický i pojem obsahové výstavby výpovědi. Vyjadřuje se prostředky lexikálními i gramatickými; v obou jazycích jsou gramatickými kategoriemi posesivní adjektiva, posesivní zájmena, genitiv i dativ, konstrukce se slovesem *miti* a *býti*. V diplomové práci není vždy odlišen plán obsahový a plán výrazový.

Pod posesivitou či posesivností nepochybně rozumíme vztah mezi vlastníkem a přivlastňovaným jevem (resp. předmětem). Z hlediska vlastníka jde o vlastnění (má dům, bratra, jméno); viděno z hlediska přivlastňovaného jevu, jde o přináležitost (dům patří jemu). Ovšem kategorie posesivnosti překračuje jak rozsah **vlastnění**, tak rozsah **přináležitosti**. Takže při výkladu sémantiky všech explicitních a implicitních přivlastňovacích konstrukcí je třeba oba pojmy chápat v širším smyslu – to se v diplomové práci děje a z interpretací vyplývá.

Práce je opřena hlavně o rusistickou studii Zimkovu z r. 1960, pro češtinu o články Svozilové, Uhlířové, Prouzové, Štěpána a velmi podnětně o moderní práci Petra Pitky z r. 1992 Posesivní vztah v češtině. Diplomantka vychází ze Zimkova jednostranného pojetí posesivity jako souboru vztahů přináležitosti: ovšem přináležitost by měla být přesně rozebrána a definována. V soulase se Zimkem se z kategorie posesivity vylučují vztahy časové, místní, subjektové, objektové (i gen. auctoris), ale zařazuje vztah mezi předmětem a jeho součástí. Někde pak mizí hranice mezi vztahem posesivity a vztahem vůbec. K Zimkovým kritériím pro posesivitu bylo třeba přistoupit kriticky. V diplomové práci příliš převládá reprodukční díkce, předvedení obsahu statí a již dávno známých charakteristik. Např. u *miti*, *býti* nebylo třeba převyprávět Isačenka a Adamce, spíše podrobněji rozpracovat např. otázku, *negaci* apod.

Exemplifikační materiál (vybraný ze statí a excerpovaný z Pelevina) je doplněn aktuálními příklady z internetových stránek – k tomuto materiálu je ovšem třeba přistupovat velmi opatrně. (To se přirozeně týká materiálů všech.) Některá tvrzení diplomantky se mi zdají příliš rezolutní. Např. na str. 28: „Současná čeština takové tvary jako „puškinský“ nepovažuje za korektní;“ tady se vyvozuje přímo normativní závěr, jako by to bylo porušení platné kodifikace. Ve skutečnosti je používání tvarů jako je „puškinský“ v současném spisovném úzu jev značně komplikovaný, který dosavadní mluvnická pravidla zdaleka nestačí postihnout – střetává se tu řada tendencí a činitelů různé povahy. Diplomantka věc velice zjednodušuje (s. 30), když hází do jednoho pytle výrazy zcela běžné (petrovské reformy, shakespearovské postavy) s vyloženými chybami (maupassantovská Kulička). Interpretace dativu posesivního (s. 48-50) se mi také zdá ne zcela přesná, i když chápu, že jeho rozsah je těžko postižitelný. Pitřha jej nepovažuje za vyjádření posesivity, ovšem v latině byly velmi časté konstrukce typu: Mihi est nomen Gaius. Mihi est tres filii. Mihi pecunia est. (Tedy „jest mi něco“ ve významu „mám něco.“) Csl. i stará ruština tento text měla, v principu existuje i dnes (On mně ně drug, a tol'ko znakomyj). Omylem je tvrzení na s. 85-6, převzaté ze Zimka, že tzv. volný akuzativní doplněk (seděl, hlavu opřenou do dlaní) se v dnešní ruštině nevyskytuje. Naopak je hojný v próze 19. a 20. století – S.22: „Deska vydá svědectví o umění **mistra, jehož** si vážil Bach“ není úplně totožné se „svědectví o mistrově **umění, jehož** si vážil Bach.“

Časté užívání genitivu činitele, aktéra, ve sportovní žurnalistice (s.34) bych vysvětlovala tím, že genitiv je konkrétnější, přesněji poukazuje na známé jméno, podtrhuje individuální vztah (branka z hole Pospíšila apod.). Vedle konstrukcí U něgo umerla mat' existuje i Jemu umerla – stylisticky i sémanticky odstíněné (s. 49). Poznámky k užití posesivních zájmen v Oněginovi (s.45) jsou správné (dokonce si myslím, že nejde jenom o ztotožnění Puškina s postavami, ale i na navázání na užití ve starší ruštině). U přivlastňovacích zájmen bych uvítala podrobnější výklad užití zájmena „svůj“, které jako přivlastňující nositeli děje vstupuje do složité konkurence se zájmeny můj, tvůj, jeho. (Vládě se nepodařilo prosadit své záměry / její záměry.) Konstrukce typu Mat' u nas zabořela, Brat u něgo vrač, Děti u mojego syna bol'šije by bylo vhodné soustředit na jedno místo (jsou to výrazy příznakové, intimnější, vyjadřují bližší vztah, účastenství apod.) Pozitivně je třeba hodnotit využití práce Petra Pitřhy, především téma plnovýznamových sloves s významem posesivity a přináležitosti (tvrzení na s. 61 je třeba opravit: stará ruština v letopisech **má** sloveso sedět). Jisté novum inspirované Pitřhou představuje i téma pádů předložkových, kde pro ruštinu i češtinu postrádám „pod“: pod značkou - pod markoj, pod mým jménem – pod moim imeněm stat'ja, parochod pod ruskim flagom aj.

Celkově práce představuje dobrý základní vhled do kategorie posesivity jako celku, který má velké množství formálně jazykových vyjadřovacích prostředků. Chybí výraznější zaujetí vlastního stanoviska, podrobnější vytypování a analýza problémových míst. (Nevelký je počet chyb a špatné interpunkce v textu.)

Práci hodnotím známkou **velmi dobře**.

V Praze dne 13. září 2006

.Doc.dr.Kamila Chlupáčová,CSc